

(4, 12). Wyrażona w tym określeniu wielkość i rola słowa Bożego została przez analizę wielu miejsc Listu do Hebrajczyków lepiej i bardziej szczegółowo ukazana przede wszystkim przez doprowadzenie w syntetycznej części naszych rozważań do ujęcia zagadnienia w aspekcie historii zbawienia.

Rozważając działanie tego Bożego słowa List do Hebrajczyków stawia przed czytelnikiem zawsze aktualne wezwanie: *Dziś, jeśli głos Jego usłyszycie, nie zatwardzajcie serc waszych* (3, 7). W kontekście takiego bowiem wezwania rozumiemy myśl Autora, który przede wszystkim jest duszpasterzem nawołującym do posłuszeństwa. Jeżeli mówi o słowie Boga, to dlatego, aby wyzwolić słowo ludzkiej odpowiedzi.

Kraków

KS. TOMASZ JELONEK

Ks. Jerzy Woźniak CM

IMPLIKACJE HAJ JAHWE

ASPEKTY SOCJOLOGICZNE PRZYSIĘGI HAJ JAHWE

Przysięga *haj Jahwe* jest wypowiediana przez jednostki, bądź przez grupę społeczną, przez ludzi biednych i bogatych w różnych sytuacjach życiowych. Dlatego możemy mówić o aspekcie socjologicznym tejże przysięgi.

Należy zaznaczyć, że „każda wypowiedź (akt mówienia) zawiera w sobie zawsze moment socjalny i jest przez kogoś kierowana do kogoś innego (do słuchacza lub rozmówcy) z wyraźnym celem porozumienia się, wymiany doświadczeń czy wywołania określonych skutków”¹.

Nadto wypada zauważyć, że „dzieło literackie jest faktem społecznym, ponieważ jego twórca (autor) jest członkiem określonej społeczności, żyje w pewnym środowisku, które wpływa kształtując nie tylko na jego osobiste losy, ale także na jego twórcze (zawodowe) działania i produkt tych działań — utwór literacki”². Jak widzimy każde dzieło literackie i każda wypowiedź mają charakter społeczny.

¹ M. Głowiński, — A. Okopień-Sławińska — J. Sławiński, *Zarys teologii literatury*, Warszawa 1972, s. 15.

² Tamże, s. 17.

Zapytajmy się: jakie wyznaczniki socjalne posiada dzieło literackie względnie wypowiedź literacka? Za Alberto Memmi³ wyróżniamy następujące wyznaczniki socjalne: autor, dzieło, publiczność. Charakteryzując postawę autora bierzemy pod uwagę jego status ekonomiczny, status zawodowy, klasę społeczną, pokolenie literackie. Przy omawianiu dzieła zwracamy uwagę na socjologię gatunków i socjologię tematów, socjologię charakterów i postaci, socjologię stylów. A analizie publiczności zwracamy uwagę na odbiór czytelniczy, więź między dziełem a publicznością, reakcje różnych czytelników, komunikatywność, sukces. Przy omawianiu przysięgi *haj Jahwe* zwrócimy uwagę na autora, dzieło, publiczność czyli w tym wypadku na odbiorcę.

I AUTOR

A. Status ekonomiczny.

Nadawcy przysięgi *haj Jahwe* pod względem statusu ekonomicznego czyli możliwości dysponowania środkami materialnymi bardzo poważnie się różnią. Przysięgę wypowiadają królowie, którzy mają do dyspozycji wszelkie środki materialne, aby zrealizować zamierzone cele.

Spotykamy następujące postacie królewskie:

król Dawid — — 1 Sm 20, 3; 25, 34; 26, 10. 16; 2 Sm 4, 9; 12, 5; 14, 11; 1 Krl 1, 29.

król Saul — — 1 Sm 19, 6; 28, 10; 14, 39

król Salomon — — 1 Krl 2, 24

król Sedecjasz — — Jr 38, 16.

Przysięgę *haj Jahwe* wypowiadają osoby zasobne w środki materialne:

Obadjahu — urzędnik dworski — 1 Krl 18, 10

Jonatan — książę, następca tronu — 1 Sm 20, 21

Gedeon — sędzia — Sdz 8, 19

Akisz — wódz — 1 Sm 29, 6.

Są to ludzie zasobni i zajmujący naczelne stanowiska w swoim narodzie.

Następna grupa to ludzie ubodzy, którzy są uzależnieni w stosunkach ekonomicznych. Do nich należy:

Eliasz — prorok — 1 Krl 18, 15

Elizeusz — prorok — 2 Krl 3, 14; 5, 16

Jeremiasz — prorok — Jr 5, 2

³ A. Memmi, *Problemy socjologii literatury*, w: *Współczesna teoria badań literackich za granicą*, Kraków² 1976, t. 3, s. 93nn.

Micheasz — prorok — 1 Krl 22, 14 = 2 Krn 18, 13

Ozeasz — prorok — Oz 4, 15

Szunemitka — 2 Krl 4, 30

wdowa z Sarepty — 1 Krl 17, 12

Booz — rolnik — Rut 3, 13

Ittaj — wojownik — 2 Sm 15, 21

Gehazi — sługa — 2 Krl 5, 20

Abigail — służebnica — 1 Sm 25, 26.

W kilku wypadkach nadawca nie może mieć związku ze statusem ekonomicznym, gdyż należy do kategorii przekraczającej jakiegokolwiek badania ekonomiczne:

Jahwe — Jr 12, 16; 4, 2

Słowo Jahwe — Jr 44, 26

Wzrost Jahwe — Jr 16, 14. 15 = Jr 23, 7. 8.

Niekiedy nadawca nie jest bliżej określony i dlatego status ekonomiczny nie może być bliżej podany:

lud — 1 Sm 14, 45

podmiot indywidualny — Ps 18, 47 = 2 Sm 22, 47.

Jak widzimy przysięga *haj Jahwe* jest wypowiedzana przez ludzi najbogatszych, królów (Dawid, Saul, Salomon, Sedecjasz), przez ludzi wpływowych (Jonatan, Akisz), przez średniozamożnych (Ozeasz, Jeremiasz, Micheasz, Booz), przez bardzo ubogich (Szunemitka, wdowa z Sarepty, Abigail). Stwierdzamy, że przysięga *haj Jahwe* ma charakter powszechny i jest wypowiedzana niezależnie od statusu ekonomicznego.

B. Status zawodowy.

Nadawcy przysięgi *haj Jahwe* posiadają różne zawody, powołania życiowe, które zapewniają im w społeczeństwie określoną pozycję społeczną. Spotykamy królów (Dawid, Saul, Sedecjasz, Salomon), wojowników (Jonatan, Akisz, Ittaj), proroków (Eliasz, Elizeusz, Micheasz, Jeremiasz), sędziów (Gedeon), rolników (Booz, wdowa z Sarepty, Szunemitka), służbę, niewolników (Gehazi, Abigail).

Jak widzimy przynależność do różnych zawodów, powołań wskazuje na powszechność stosowania przysięgi *haj Jahwe*.

C. Klasa społeczna.

Związek z daną klasą, jak zauważa Alberto Memmi⁴, prowadzi do wyróżnienia przynależności społeczno-ekonomicznej i przynależności ideologicznej. Przynależność społeczno-ekonomiczną można rozpatrywać i badać na podstawie statusu ekonomicznego i zawodo-

⁴ Tamże, s. 96.

wego. Stwierdzenie przynależności ideologicznej wymaga wnikliwego studium, gdyż nie zawsze pisarz należący do danej klasy wyraża poglądy swojej klasy. Nadawcy przysięgi *haj Jahwe* należą do klasy panującej i klasy robotniczej. Do klasy panującej zaliczamy królów (Dawid, Sedecjasz, Salomon, Saul, Obadjahu, Akisz). Do klasy robotniczej zaliczamy: proroka Eliasza, Gedeona, Szunemitkę, wdowę z Sarepty, Elizeusza, Jeremiasza, Micheasza, Booza, Ittaja, Gehaziego, Ozeasza, Abigail.

Interesująca jest przynależność Jonatana do klasy panującej. Wydaje się, że ze względu jedynie na pochodzenie i na pretendowanie do korony należał do klasy panującej. Jednakże ze względu na wyznawane poglądy, wyrażone w jego postępowaniu wobec Dawida, ideologicznie nie należał do swojej klasy. Jonatan zawarł przyjaźń z Dawidem, zwykłym pasterzem i zrzekł się tronu ze względu na niego.

II DZIEŁO

Przysięga *haj Jahwe* traktowana jako wypowiedź należy do gatunków literackich znanych w całym starożytnym Wschodzie. Ten gatunek literacki jest ponad klasowy, gdyż jest wypowiedzią religijną stosowaną przez klasę panującą jak i „robotniczą”.

III ODBIORCA

Odbiorcami przysięgi są osoby należące do różnych klas społecznych. Spotykamy królów: Achab — 1 Krl 17, 1; Saul — 1 Sm 14, 45; Jozafat — 2 Krl 3, 14; Dawid — 1 Sm 29, 6; 2 Sm 15, 21; 1 Sm 25, 26; 20, 21; ludzi związanych z dworem królewskim: urzędnik Naaman — 2 Krl 5, 16; Jonatan — 1 Sm 20, 3; dowódca Abisaj — 1 Sm 26, 10; Batszeba, żona Dawida — 1 Krl 1, 29; 2, 24; dowódca Obadjahu — 1 Krl 18, 15.

Następnie spotykamy proroków, żołnierzy i kobiety: proroka Eliasza — 1 Krl 18, 10; 17, 12; 2 Krl 2, 2.4.6; prorok Elizeusz — 2 Krl 4, 30; prorok Natan — 2 Sm 12, 5; prorok Jeremiasz — Jr 36, 16; 16, 14. 15 = 23, 7. 8; żołnierze Zebach i Salmunna — Sdz 8, 19; Rekab i Baana — 2 Sm 4, 9; wodzowie ludu — 1 Sm 14, 39; posłaniec króla Achaba — 2 Krl 22, 14 = 2 Krn 18, 13; Gehazi sługa Elizeusza — 2 Krl 5, 20. Niewiasty: kobieta z Tekoa — 2 Sm 14, 11; wróżka z Endor — 1 Sm 28, 10; Kalebitka Abigail — 1 Sm 25, 34.

Oprócz odbiorcy jednostkowego przedmiotem przysięgi *haj Jahwe* jest odbiorca społeczny. Do tego typu odbiorcy kolektywnego należy: naród izraelski — Jr 4, 2; 23, 7. 8; Oz 4, 15; ludy wrogie Izraelowi — Jr 12, 16; dwaj żołnierze — Zebach i Salmunna — Sdz

8, 19; Rekab i Baana — 2 Sm 4, 9; mieszkańcy Jerozolimy — Jr 5, 2. W jednym wypadku odbiorca utożsamia się z nadawcą — Gehazi — 2 Krl 15, 20.

Odbiorcami przysięgi *haj Jahwe* są nie tylko osoby uznające Jahwe jako Boga nad Izraelem (np. Dawid, Eliasz, Elizeusz, Jeremiasz), ale również osoby nie uznające kultu Jahwe (kobieta z Tekoa, Namaan, ludy wrogie Izraelowi, Kalebitka Abigail, Obadjału).

Jak widzimy z przeprowadzonych analiz przysięga *haj Jahwe* jest związana z człowiekiem, z jego sytuacją egzystencjalną i zapewnia skuteczne działanie nadawcy.

STOSUNKI SYNTAGMATYCZNE HAJ JAHWE

Związki syntagmatyczne są terminem twórcy językoznawstwa strukturalnego Ferdynanda de Saussure'a. Podstawowym pojęciem jest tutaj syntagma. F. de Saussure tak ją określa „Z jednej strony w każdej wypowiedzi wyrazy nawiązują między sobą na mocy swego połączenia stosunki oparte na charakterze liniowym języka, który wyklucza możliwość wymówienia elementów. Te połączenia, dla których oparciem jest przestrzeń, możemy nazwać syntagmami. Syntagma składa się więc zawsze z dwóch lub więcej jednostek następujących po sobie”⁵. Syntagma jest również określana jako związek syntagmatyczny⁶.

Natomiast stosunki syntagmatyczne — również są terminem F. de Saussure'a — są to stosunki, w jakich pozostaje dany element ciągu wypowiedziowego do swego otoczenia poprzedzającego i następującego. Poszczególne elementy wypowiedzenia tworzą grupy składniowe tzw. syntagmy zawierające dwie lub więcej jednostek wypowiedzeniowych. Każdy człon syntagmy pełni określoną funkcję składniową, która wynika ze stosunku, jaki zachodzi między nim a członem poprzedzającym względnie obu razem. Pojęcie stosunków syntagmatycznych dotyczy nie tylko grup wyrazowych dowolnej obfitości, ale również i wyrazów motywowanych i ułożonych⁷.

Między wyrażeniami tworzącymi związki i stosunki syntagmatyczne zachodzą związki uprzedniości i następstwa⁸. Ze związków tych wynikają takie właściwości wyrażen, jak ich prepozycja lub postpozycja względem innych wyrażen z ewentualnym podziałem na prepozycję i postpozycję bezpośrednią (styczność) lub pośrednią

⁵ F. de Saussure, *Kurs językoznawstwa ogólnego*, Warszawa 1961, s. 131.

⁶ Z. Gołąb — A. Heinz — K. Polański, *Słownik terminologii językoznawczej*, Warszawa 1970, s. 556.

⁷ Jak wyżej.

⁸ S. Karolak, *Zagadnienia składni ogólnej*, Warszawa 1972, s. 6.

(brak styczności) w ciągach syntagmatycznych składających się z większej od dwóch liczby wyrażen prostych. Bezpośredniość prepozycji i postpozycji może ponadto być stała lub niestała.

Stała bezpośrednia prepozycja || postpozycja czyli inaczej odłączalność jednych wyrażen od innych jest wtedy, kiedy dwa wyrażenia są w styczności niezależnie od liczby wyrażen prostych składających się na dane wyrażenie złożone. Niestala czyli odłączalność jednych wyrażen od innych jest wtedy, kiedy dane dwa wyrażenia są w styczności tylko w wyrażeniach składających się z dwóch wyrażen, a przestają być w styczności w wyrażeniach złożonych — z większej od dwóch liczby wyrażen prostych.

ZWIĄZEK SYNTAGMATYCZNY HAJ JAHWE

Związek syntagmatyczny *haj Jahwe* jest zdaniem nominalnym o szyku inwersyjnym, gdzie podmiotem jest Jahwe a orzecznikiem przymiotnik odślowny *haj*, który występuje w funkcji czasownika w przysięgach *haj Jahwe* z kontekstem boalistycznym oraz w funkcji rzeczownika w przysięgach *haj Jahwe* z kontekstem życia codziennego. *Haj* wobec Jahwe występuje trzydzieści trzy razy w prepozycji bezpośredniej a jeden raz w Jr 44, 26 — *haj ʾadōnāy Jahwe* — w prepozycji pośredniej. Natomiast Jahwe wobec *haj* występuje trzydzieści trzy razy w postpozycji bezpośredniej, a jeden raz w Jr 44, 26 w postpozycji pośredniej.

STOSUNKI SYNTAGMATYCZNE.

Przysięga *haj Jahwe* pozostaje w konkurencji z partykułami wyodrębniającymi i innymi wyrażeniami.

Przysięgi negatywne

A. Partykuły wyodrębniające.

Partykuła *ʾim* występuje w prepozycji oraz postpozycji wobec *haj Jahwe*. Partykuła *ʾim* występuje w prepozycji bezpośredniej według wzoru *ʾim haj Jahwe* w tekstach liturgicznych wypowiedzianych podczas uroczystości religijnych: Jr 5, 2; 16, 15=23, 8. Wzór przysięgi *ʾim haj Jahwe* odpowiada ugaryckiej przysiędze *whm Aliyan b(al* (UT : 76 : III : 2), która istnienie Baala stawiała pod znakiem zapytania używając partykuły warunkowej *hm* w kontekście powraccania do życia Baala.

Partykuła *ʾim* występuje w prepozycji pośredniej niestałej według wzoru — *ʾim ... haj Jahwe* — w następujących miejscach —

Rut 3, 13; Jr 4, 2; 12, 16; 44, 26; Oz 4, 15. Partykuła *ʾim* występuje w postpozycji bezpośredniej w następujących miejscach według wzoru *haj Jahwe ʾim*: 1 Sm 14, 45; 19, 6; 28, 10; 2 Sm 14, 11; 1 Krl 18, 10; 17, 12; 2 Krl 2, 2. 4. 6; 4, 30. Wymienione wiersze pochodzą z ksiąg historycznych oraz posiadają kontekst życia codziennego.

Partykuła *ʾim* występuje w postpozycji pośredniej po *haj Jahwe* w następujących miejscach według wzoru *haj Jahwe... ʾim*: 1 Krl 17, 1; 2 Krl 3, 14; 5, 16; Jr 38, 16. Partykuła *ʾim* występująca w postpozycji pośredniej ma miejsce w przysięgach negatywnych, gdzie jedna osoba wobec drugiej wypowiada przysięgę w formie uroczystej w sytuacjach krytycznych i bardzo wielkiej wagi, gdzie zachodzi bądź niebezpieczeństwo śmierci bądź chęć przebywania z osobą ukochaną na zawsze.

Wpływ religii kananejskiej a zwłaszcza ugaryckiej i fenickiej na religię izraelską zaznaczył się w tym, że partykuła *ʾim* występuje w prepozycji bezpośredniej (por. ugarycką przysięgę *whm Aliyan b(al)*). Stąd też Izraelici typowe formuły kultowe zmieniali w duchu religii kananejskich, gdzie dominującym bóstwem był Baal bóg wegetacji⁹.

Dlatego to prorok Jeremiasz zabrania wypowiadać kłamliwie przysięgę *haj Jahwe*, która sugerowałaby względność istnienia Jahwe. Również antybaalistyczne przepowiadanie proroków Ozeasa i Eliasza spowodowało fakt występowania partykuły *ʾim* w prepozycji pośredniej *haj Jahwe* w kontekście życia codziennego i w kultcie.

Dalszym osłabieniem religii kananejskiej jest postpozycja bezpośrednia i pośrednia partykuły *ʾim*. Przysięga *haj Jahwe* z postpozycją bezpośrednią partykuły *ʾim* była stosowana w sytuacjach, kiedy osoba zwracała się do osoby, bądź też kiedy naród zwracał się do króla (1 Sm 14, 45). Wypowiadana w tej formie nie stawiała problemu istnienia Jahwe i nieograniczone czasem życie Jahwe była rękojmią spełnienia się warunku, jaki zawierała. Również przysięga *haj Jahwe* z partykułą *ʾim* w postpozycji pośredniej występowała w kontekście życia codziennego.

Oprócz partykuły wyodrębniającej *ʾim* spotykamy partykułę warunkową *lû*, która występuje jeden raz w Sdz 8, 19 w postpozycji bezpośredniej i służy dla podkreślenia warunku nierzeczywistego¹⁰.

⁹ Por. C. J. Labuschagne, *The incomparability of Jahweh in the Old Testament* (Pretoria Oriental series, vol. V), Leiden 1966, s. 117. T. Worden, *The Literary Influence of the Ugaritic Fertility Myth on the Old Testament*, VT 3 (1953) 290.

¹⁰ P. Joüon, *Grammaire de l'hébreu biblique*, Rome 1923, § 167f.

B. Inne partykuły i zaimek względny.

Do innych partykuł zaliczamy — *ʕim, ki ʕim, ʕal, ki, lûlê*. Partykuła *ʕim* nie pełniąca funkcji wyodrębniającej, występuje w Rut 3, 13; 2 Krl 3, 14; Jr 38, 16 w roli partykuły rozłącznej Rut 3, 13 — prepozycja pośrednia, 2 Krl 3, 14; Jr 38, 16 — postpozycja pośrednia.

Partykuła *ki ʕim* występuje trzykrotnie w przysięgach negatywnych, a mianowicie w 1 Krl 17, 1. 12; 1 Sm 14, 45 po partykule wyodrębniającej *ʕim*, aby rozpocząć zdanie afirmatywne. Partykuła *ki ʕim* występuje w przysięgach celem nadania pewności, że to co w przysiędze jest wypowiedzane niechybnie się stanie. (Postpozycja pośrednia — 1 Sm 14, 45; 1 Krl 17, 1. 12).

Partykuła *ʕal* występuje w Oz 4, 15 w prepozycji pośredniej celem umożliwienia wyliczania. Partykuła *ki* pojawia się dwukrotnie, a mianowicie w 1 Krl 18, 10 w postpozycji pośredniej, gdzie rozpoczyna ostatnią część przysięgi; a w 2 Krl 3, 14 również w postpozycji pośredniej, gdzie poprzedza bezpośrednio partykułę warunkową *lûlê*, która służy do wyrażania warunków nierzeczywistych w zdaniach warunkowych. Zaimek względny *ʕašer* występuje czterokrotnie w przysięgach negatywnych w 2 Krl 3, 14; 5, 16; 1 Krl 17, 1; Jr 16, 15 = Jr 23, 8 w postpozycji bezpośredniej rozpoczynając zdanie względne. W wymienionych wierszach zdanie względne zaczynające się od *ʕašer* służy do ukazania specjalnej relacji, jaka zachodzi między Jahwe a prorokiem. W 1 Krl 18, 10 zaimek względny *ʕašer* występuje w postpozycji pośredniej po *haj Jahwe*, gdzie rozpoczyna zdanie względne podkreślające stanowczość rozkazu Achaba mającego na celu bezzwłoczne odszukanie Elizeusza.

Obok zaimka względnego *ʕašer* występuje jeden raz zaimek względny *kaʕašer* w Jr 12, 16 w postpozycji bezpośredniej dla podkreślenia różnicy między przysięgą *haj Jahwe* a przysięgą na Baala.

Przysięgi pozytywne

A. Partykuły wyodrębniające.

W przysięgach pozytywnych rolę partykuł wyodrębniających pełnią *ki* oraz *ki ʕim*. Partykuła *ki* może występować bezpośrednio przed lub po *haj Jahwe*. Partykuła *ki* występuje w prepozycji bezpośredniej wobec *haj Jahwe* w 1 Sm 14, 39.

Partykuła *ki* występuje w postpozycji bezpośredniej w następujących miejscach: 1 Sm 20, 3; 26, 16; 29,6; 2 Sm 12, 5; 15, 21; 1 Krl 22, 14; 2 Krn 18, 13; 1 Sm 25, 34.

Partykuła *ki* występuje po *haj Jahwe* w postpozycji pośredniej w: 2 Sm 4, 9; 1 Krl 1, 29—30; 2, 24; 18, 15; Jr 16, 4 = Jr 23, 7.

Najliczniej jest reprezentowana grupa *haj Jahwe ki* z uwagi na specjalnie zaakcentowanie trwałości życia Jahwe. W przysięgach ba-

alistycznych spotykamy typ *kî hy aliyan b'al* (UT 49: III: 20) występujący w poemacie o Baalu i Mocie, wskazującym na względność życia Baala jako boga wegetacji, który stosownie do pór roku regularnie umiera i zmartwychwstaje. Jedyne występujący związek *kî haj Jahwe* w 1 Sm 14, 39 jest paralełą do ugaryckiej przysięgi na życie Baala.

Aby zatrzeć wszelkie ślady podobieństwa do przysięg baalistycznych partykułę *kî* przesunięto o kilka wyrazów dalej po *haj Jahwe*. Na pierwsze miejsce po *haj Jahwe* wystawiono zdanie względne zaczynające się od zaimka względnego *šašer* (2 Sm 4, 9; 1 Krl 1, 29—30; 2, 24; 18, 15) a partykułę *kî* stosowano dopiero po zdaniu względnym określającym czyny Jahwe dokonane dla dobra jednostki. W ten sposób przełamano całkowicie wpływ kultu Baala.

Drugą partykułą wyodrębniającą stosowaną w przysięgach pozytywnych jest partykuła *kî im*, która występuje dwukrotnie w postpozycji bezpośredniej wobec *haj Jahwe* w 1 Sm 26, 10; 2 Krl 5, 20.

Jak widzimy postpozycja czy też prepozycja partykuł pozostają nośnikami tendencji teologicznych ukazujących rozwój wiary Izraela w Starym Testamencie.

Żmigród

KS. JERZY WOŹNIAK CM

Ks. Józef Kudasiewicz

SŁOWO JEZUSA PEŁNE MOCY

(Homilia na XVII Sympozjum polskich biblistów w Nysie)

Zdumiewali się Jego nauką, gdyż słowo Jego było pełne mocy (Łk 4, 32).

Ewangelia dzisiejszej liturgii (Łk 4, 31—37) mówiąca o słowie Jezusa pełnym mocy, o słowie budzącym zdumienie i znaki zapytania, harmonizuje doskonale z naszymi rozważaniami i dyskusjami naukowymi na temat słowa Bożego w pierwotnym Kościele.

To świadectwo dzisiejszej Ewangelii o słowie Jezusa jest szczególnie cenne, ponieważ otrzymujemy je od św. Łukasza — pierwszego historyka pierwotnego Kościoła. Opis dziejów Kościoła i jego misji głoszenia słowa Bożego Żydom i poganom poprzedził Łukasz „pierwszym słowem” (*prōtos logos*), w którym napisał o *wszystkim, co Jezus czynił i nauczał od początku aż do dnia, w którym udzielił przez Ducha Świętego poleceń apostołom...* (Dz 1, 1n). Dla Łukasza, u początków Kościoła, przed kerygmatem i didache Apostołów było słowo i czyn Jezusa. To słowo Jezusa jest fundamentem i modelem dla głosicieli słowa w Kościele.